

Frågan om Spaniens inträde i Nato

har efter allt att döma förfallit på grund av Norges vägran att medverka, och saken tycks över huvud taget inte komma före på Atlantpaktmötet i Bonn. Det är glädjande att utgången blivit denna. Atlantpakten deklarerar i sina stadgar avslutning till demokrati och individuell frihet och brukar betecknas som en demokratisk försvarsorganisation. Om Spanien bleve medlem av pakten skulle dess grundsatser grovt kränkas, och vi skulle få samma absurda motsättning mellan principdeklarationer och realitet som kännetecknar Förenta nationerna. Att demokratier kan samarbeta med en diktatur under en period av yttersta fara är självfallet; det främsta exemplet är samverkan mellan västmakterna och Ryssland under andra världskriget. Men att det skulle föreligga en så trängande anledning att få Spanien in i Atlantpakten lär ingen människa kunna påstå.

Makt och ansvar

I den danska tidningen Information har professor Alf Ross, framstående rättsteoretiker, socialdemokrat, skrivit en artikel på temat "den som har makt har också ansvar". Det är en viktig och tänkvärd framställning. Ross kritiserar tendensen att i Förenta nationerna se en effektiv internationell rättsorganisation, som har ansvaret för den internationella politiken. FN har i själva verket inte makten, det har därför inte heller ansvaret. Makten och ansvaret ligger hos de enskilda staterna; från de fria nationernas synpunkt är det främst de demokratiska stormakterna, och alldeles särskilt Förenta staterna, som det gäller. Nu har USA, skriver han, svikit sitt ansvar mot den västliga världen genom att ge efter för Nasser; "det kröp härvid bakom Förenta nationerna, vars legalistiska politik, i Dag Hammarskjölds logiska uttolkning, blott kunde bli att återupprätta status quo till förmån för diktatorn".

I sina huvuddrag är tankegången självklart riktig, m.n. den förtjänar väl att framhåvas. Det finns en benägenhet, inte minst i Sverige, att lita på FN, att utgå från att dess beslut representerar något slags övernationell rättfärdighet och att till FN:s ära avsäga sig bruket av sitt intellektuella och moraliska omdöme. Det finns också en farlig tro på FN:s förmåga att lösa problem och avgöra tvister. I själva verket företräder FN inte rätten — i betydelsen av vissa allmänna grundsatser som vi alla håller på — och FN har inte heller makten; att organisationen över huvud kan existera beror på att den är för svag för att hindra stormakterna att handla som de vill. Faran med den utbredda illusionismen har kanske starkare än någonsin tidigare framträtt under krisen i Mellanöstern. Den politik som här bedrivits, och som så riktigt har karakteriserats av Ross, får för många ett skimmer av högre rätt genom att den formulerats i FN och genom att FN:s generalsekreterare är verksam för att genomföra den.

Men det innebär en oroande förenkling att göra stormakterna, och närmast USA, till de enda ansvariga. Naturligtvis är USA:s resurser den avgörande tillgången för den fria världen i händelse av en konflikt. Men detta leder inte till slutsatsen att demokratierna i FN måste

rösta efter USA:s kommando. Tvärtom ger FN — särskilt när, som under sista tiden, general-församlingen agerat — alla stater rätt att deklarerera sin mening. Därmed blir dessa stater ansvariga, ansvariga för vad som sker i FN; en annan sak är att småstaterna inte kan göra mycket eller något för att effektuera en viss politik, vare sig inom eller utom FN:s ram. Då Sverige, Norge och Danmark röstar för den politik i FN som Ross angriper kan de inte skylla på USA; de kunde inte hindra USA att föra en viss politik, men de behövde inte rösta för den. Illusionismen kring FN blir starkare just därför att småstaterna är följsamma och inte säger ifrån. De skandinaviska utrikesministrarna har röstat med Dulles och Hammarskjöld, den allmänna opinionen följer slött utrikesledningen; på detta sätt blir det möjligt att till en viss grad använda FN som suggestions- och därmed också som maktmedel. Detta väsentliga förbiser Ross i sina resonemang.

Det är inte heller riktigt att påstå — vilket Ross synes mena — att FN enligt sina stadgar måste föra en legalistisk politik, som innebär att man stadfäster det bestående och därför i det aktuella fallet stöder den egyptiske diktatorn. Tvärtom talar FN:s stadgar klart och utförligt om de allmänna grundsatser organisationen skall tjäna. Det är nog att hänvisa till en av paragraferna om FN:s ändamål: "att upprätthålla internationell fred och säkerhet och att i detta syfte dels vidtaga verk samma kollektiva åtgärder för att förebygga och undanröja hot mot freden samt för att undertrycka angrepps-

handlingar eller andra fredsbrott, dels genom fredliga medel och i överensstämmelse med rättvisans och den internationella rättens principer tillrättalägga eller lösa internationella tvister eller saklagen som kunna leda till fredsbrott". Men i praktiken har FN på grund av skäl som vi alla känne aldrig fungerat i överensstämmelse med sina egna grundsatser. Det har gått så långt att det verkar som ett angrepp på organisationen att över huvud erinra om dessa grundsatser. Att FN:s politik, särskilt i frågorna kring Suez och Israel, så ofta kallas legalistisk är sannerligen inte därför att FN troget följer sina egna stadgar, vare sig de allmänna principerna eller detaljbestämmelserna. Det beror inte heller på att FN alltid skyddar det bestående. Ordet har snarare blivit ett fint sätt att uttrycka att de rättsgrundsatser på vilka FN bygge i realiteten inte alls bestämmer organisationens handlande; därjämte har särskilt hr Hammarskjölds förmåga att kläda de aktioner som FN utför i ett slags juridisk kostym utan tvivel bidragit till att ordet legalistisk fått popularitet.

Att klargöra när FN handlar, och handlar med kraft och framgång, är möjligt endast genom att i varje särskilt fall undersöka de motiv som varit bestämmande för de medverkande staterna. Några generaliseringar är dock möjliga. Stormakterna, eller i varje fall de båda världsmakterna, skall vara ens; redan därmed är utsagt att organisationens handlingsområde är ytterst begränsat och att frågan om rätt och orätt inte har med områdets bestämning att göra. Därjämte måste den mot vilken man handlar vara eftergiven på grund av svaghet eller moralisk känslighet eller till äventyrs bäggedera. Israel har varit det perfekta målet för detta slag av maktuppvissning.